

CC BY 2.0, פליקר Amira_a, | צילום: Amira_a, פליקר 2.0

עם הפנים לים - מדדים לקיימות בערי החוף של ישראל

ארז קצב

המעבדה לחדשנות וקיימות עירונית, בית ספר ללימודי סביבה
 ע"ש פורטר, אוניברסיטת תל-אביב
 erezkat@gmail.com

ב-9 בנובמבר 2015 חתמו ראשי ערים ורשויות בישראל בכנס הבינ-לאומי לקיימות באשדוד על אמנת רשויות החוף, המתווה עקרונות לניהול מקיים של החופים^[1]. האמנה מצהירה:

"הים והחוף הינם משאבי טבע לאומיים - נחלת הכלל. כפי שהיו הים והחוף מוקדי פעילות אנושית מימים ימימה, עלינו לעשות ככל הניתן על מנת לפעול ברוח של קיימות, על מנת שגם הדורות הבאים יוכלו ליהנות מהים והחוף, על שימושיהם השונים".

מהלך זה מצטרף לשורה של מהלכים שמראים כי ההכרה בחשיבות השמירה על החופים, ובמורכבות ניהול ופיתוח בר-קיימא של החופים, כבר קיימת בידי מקבלי החלטות וגופי שלטון בישראל. ההכרה בחשיבות המשאב הימי מחד גיסא, והרצון להטמיע חשיבה לתכנון בר-קיימא והסתכלות על ניהול העיר לפי היבטים של קיימות עירונית מאידך גיסא, מניעים רשויות לבחון את התנהלות המנגנונים העירוניים ואת ההתנהלות הציבורית שלהן עצמן בצורה חדשה. כך בשנים האחרונות אנו עדים לתנופה של פיתוח חופי בערי חוף רבות בישראל.

אך כיצד ניתן לאמוד את מאמצי כל רשות ורשות בתחום הקיימות החופית? ואיך ניתן לעודד את הרשויות להשתפר בתחום השמירה על הסביבה החופית והקיימות העירונית בקרבת החוף?

דרך אחת לעשות זאת היא יצירת פלטפורמה להשוואה בין מאמצי הרשויות השונות, שתשקף לרשויות את תפקודן הנוכחי ותעודד שיפור ותחרות ביניהן. במחקר המתואר כאן ניסיתי לשרטט תמונת מצב עכשווית של הקיימות החופית ב-12 ערי החוף בישראל (נהריה, עכו, חיפה, חדרה, נתניה, הרצליה, תל-אביב-יפו, בת ים, ראשון לציון, אשדוד, אשקלון ואילת) על-ידי יצירת מדדים שימשו אינדיקטורים טובים, מדויקים ונגישים לעשייה ברשויות. כדי ליצור את המדדים נבחרו מספר נתונים מדידים בתחומי מפתח רלוונטיים וזמינים, תוך יצירת בסיס השוואה הוגן בין הרשויות. לאחר מכן, השווייתי בין הרשויות על-ידי צירוף המדדים השונים. צירוף זה מתבסס על ההבנה כי לא ניתן למדוד או לכמת נושא רב-מורכבות כקיימות חופית בקרבות בעזרת מדד יחיד, אך ככל שיש לנו מספר רב ומגוון יותר של מדדים - ניתן להצביע בצורה טובה יותר על נקודות חוזק וחולשה של רשויות ולהשוות ביניהן. יתרה מזאת, זיהוי המדדים הוא בעל חשיבות גם כדי ליצור בסיס למעקב עתידי ולספק כלים לרשויות עצמן לאמוד את מאמצייהן. מתוך התחומים השונים שהרשויות המקומיות אחראיות עליהם ונותנות בהם שירות, התמקד המחקר בתחומים הרלוונטיים ביותר עבור החופים: כלכלה, תרבות ופנאי, תחבורה וסביבה. המחקר בחן נתונים מן השנים 2014-2015. לאחר מכן נבחרו 12 מדדים, המשקפים תמונת עומק על מאמצי הרשויות בתחומים אלה, ושהם בעלי פוטנציאל לשפר את הקיימות החופית:

מדדים בתחום הסביבה

- א. אחוז 'חופי דגל כחול' (תו איכות בין-לאומי לחופי רחצה) מכלל החופים המורשים ברשות.
- ב. דירוג ניקיון החופים לפי 'תכנית חוף נקי' של המשרד להגנת הסביבה.
- ג. מספר הזרמות ביוב לא מתוכננות בחופים.

מדדים בתחומי התרבות והפנאי

- ד. מידת פיתוח הטיילות בחופים.
- ה. מספר מבקרים בחופים.

מדדים בתחום התחבורה

- ו. אורך כולל של שבילי אופניים בטיילות.
- ז. קישוריות תחבורה ציבורית לחוף.

מדדי כלכלה

- ח. תקציב החופים השוטף מכלל התקציב המוניציפלי.
- ט. תקציב חופי לכל ק"מ חוף באחריות הרשות.
- י. מספר עסקים לאורך החוף לכל מוכרז ברשות.
- יא. היחס בין הכנסות לרשות מעסקים בחופים ובטיילות לבין כלל התקציב החופי.
- יב. מספר לינות במלונות לאורך החוף לעומת מספר תושבים בעיר.
- אציין כי ייתכן שנפלו אי-דיוקים בעריכת השוואות בין רשויות במחקר זה, מכיוון שלא כל הנתונים נמצאים במעקב אצל כל אחת מהרשויות. נתונים מסוימים חסרים לרשויות מסוימות או שהם בגדר הערכה בלבד, ואחרים כלל לא נמסרו מפי הרשויות המדוברות. כמוכן, רשויות נבדלות באורך חופיהן, בעושרן

ובגורמים נוספים שעשויים להסביר את השוני בחלק מן הנתונים. אציין גם כי מן הראוי להוסיף מדדים נוספים ומתחומים נוספים כדי ליצור השוואה אינפורמטיבית וכוללנית יותר בעתיד.

תוצאות המדדים, שעיקרן מובאות באיור 1, מראות על אפשרות לחלוקת הרשויות לשלוש קטגוריות בתחום הקיימות החופית:

א. מובילות: תל-אביב-יפו, נתניה, אילת, ובמידה רבה גם אשדוד והרצליה.

ב. מתפתחות: חיפה, נהריה, וראשון לציון.

ג. טעונות שיפור: עכו, חדרה, אשקלון ובת ים.

אין זאת כדי לטעון כי הערים בקטגוריה השנייה והשלישית אינן מפנימות את חשיבות הקיימות החופית, אינן מנסות לשפר אותה או אינן מבצעות מהלכי תכנון ופיתוח בחוף, אלא שנכון לעכשיו קיים פער מהותי בין שלוש הקבוצות. עם זאת, התמונה משתנה בצורה מהירה, וייתכן כי בדיקה נוספת בשנים הבאות תיתן תמונה שונה, והבדלים ניכרים פחות בין הרשויות.

מקורות

[1] פורום ה-15. 2008. אמנת פורום ה-15 להפחתת זיהום אוויר והגנת אקלים. www.forum15.org.il/art_images/files/82/hoveretmitve.pdf

איור 1. מספר הפעמים שרשות מקומית הופיעה באחד משלושת המקומות הגבוהים בכל מדד

